

COSMORAMA

Anul X. No. 41-42

17 Octomvrie 1926

In acest număr:

AUREL DECEI: Henric Ibsen

I. AGÂRBICEANU: Pe vechiul drum

MARCEL ROMANESCU: Un filozof al Cosmopolitismului: Paul Morand

TEOFIL BUGNARIU: Presimțiri...

OCTAVIAN VOROBCHIEVICI: Umbre în noapte

ION MUNTEANU: Ciurma

VOLBURĂ POIANĂ NĂSTURĂȘ: Dimineață

GEORGE A. PETRE: Cântec de noapte

ION MEHEDINȚEANU: Invierea, cronică dramatică

S. BORNEMISA: Duhul cel rău, roman în continuare

INSEMNĂRI: S. T. S. R. A., Marea noastră, Cea dintâi scenă românească în Ardeal, etc.

:- Revistă literară săptămânală :-

Director : Sebastian Bornemisa

Redactor: D. I. Cucu

HENRIC IBSEN

— 1906—1926 —
de AUREL DECEI

Când intri în epoca modernă, în portice, printre o sumă de busturi dispensabile, te isbește un cap mare, furtunos, cu părul ca mușchiul fiordurilor, cu ochii ca tătușul adevărului și c'o gură care exprimă, printr'o contracție amară a colțurilor, seriozitate, îndârjire, combativitate, ironie. E Henric Ibsen.

Între fizionomia și opera lui e o corespondență desăvârșită.

Teatrul lui, acum după o jumătate de veac, e viu încă. Și nu va muri niciodată, căci actualitatea problemelor și a personagiilor lui e fără răsărit și fără apus. Idealismul moral de care sunt îmbibate piesele sale, e din domeniul veșniciei. Eticismul lui, însă, deși e un lucru universal, totuș poate fi localizat în asprul nord, între austerele peisagii de ghiață, de unde a crescut figura lui, ca proiecția soarelui pe cerul polar, căci de câte ori te apropii de el te pătrunde frigul neînduplecării lui, te sfredelesc întrebările ce îți le ridică subit în cale. Lumea plămădită de Ibsen se învârtește aproape exclusiv în această ambianță rece și nemiloasă.

Catehismul vieții impus de el, este tăiat, cu mâni de sculptor în granit, dintr'un singur bloc, și te apasă prin imperativul absolut al voinței de a voi. Viața aici, unde o trăim e o închisoare, ridicată pe temelii minciunii, îndopată cu vicii, putrezită de păcatele strămoșilor ori de tribulațiile unei societăți abjecte, lipsită de eroismul individual, cu atât mai puțin de cel colectiv; e ca un răsuflet al peșterilor mucede, în fundul cărora minerul ciocăne și ciocăne — și această imagine revine mereu — ca să spargă perețele prin care să se strecoare o șuviță de lumină; o jucărie, de care Dumnezeu nu se ocupă decât în treacăt, spre a râde de eforturile vietăților ce se cred după chipul și asemănarea lui. Continuativ, trecând peste puntea șovăielii, Dumnezeu poți să fii tu, eu și el, însă trebuie să te cauți „pe tine însuși“, ca Peer Gynt, spre a putea urca, împărătește, turnul cel mai mare, ca Solness. Și acest personalism complet și acest individualism extrem trebuie să sară considerațiile sentimentale, trebuie să suprimă sentimentele ce se deschid trandafirii; saectele dulcege; mâinile orbitoare;

dorințele nedefinite; pasiunile ce fănesc cotropitor. Nimicind stăvilarul inimii, trebuie să te sacrifici în întregime ideii, care te va face să parvi, prin forța ei mistică. Deaceea teatrul lui Ibsen e un teatru de idei; idei goale și ascuțite ca icebergurile Mării Albe. Bieții oameni, asemenea spectrelor întoarse pe pământ, mânate de un singur gând, în piesele sale se desbracă de veșmintele umane, alergând furibunzi după un miraj: descătușarea din angrenajul prejudecăților infuzate în societate, — spre culmile pure și simbolice din „Ziua Invierii“. Nicio mirare, deci, dacă apar ca niște marionete, cu cari Ibsen se joacă arbitrar. S'ar putea vorbi de o caracteristică a lui, în acest sens: lipsa de iubire pătimășă a personajilor. Rupte din spiritul său ele totuși par degajate de orice legătură intimă cu autorul: sunt azvârlite pe scenă să se miște numai spre a înobila omul, spre a-l transforma. Toti discută, toți fac morală — uneori apăsător de mult —; e o lume aparte. Scenele lui, atât de ermetice și ca tehnică, sunt presărate cu acuze, sentințe, sunt un tribunal încruntat al societății, peste care, la caz de rebeliune, el aruncă cu ușurință pedeapsa, iar uneori chiar pe zeița răzbunării, pe Nemesis, chinul lui Strindberg, un alt scandinav. Este o atmosferă ibseniană, care spiritualizează justiția socială, purtând-o pururea deasupra capetelor îngrozite ale oamenilor.

Aceste linii se pot desprinde din cele douăzeci și cinci de piese ale lui Ibsen.

E adevărat că toate acestea se găsesc și aiurea. Dar toate combinate astfel, fac imperiul lui Ibsen. În acest imperiu, un loc special îl are femeia. Selecțiunea istorică a așezat-o mai jos, cu multe trepte decât bărbatul. Însă ea are o parte egală cu el, de bucurii și dureri mai ales. Ibsen distinge două tipuri de femei: cea sensuală, vârtej de patimi, care îl duce și l aruncă pe om în prăpastie, și cea care liniștește furtunile, și-l conduce pe naufragiat la portul sigur. Ambele sunt însă indispensabile, fiindcă sunt punctele de contact între omul conceput de Ibsen și societate; ele îl fac pe om uman. Examinat sub microscopul istoriei literare, sau mai liber: al

istoriei spiritului în general; pe lângă covârșitoarele proporții cucerite în dramaturgia tuturor timpurilor; dacă și simbolismul îi datorează câteva pungi — căci e recunoscut ca un precursor; el însuși scrie undeva: „eu nu caut niciodată simbolul în ceea ce scriu; descriu numai ceea ce am văzut. Simbolul vine de la sine“ — nici psihanalismul, această „achiziție a veacului al XX-lea“, nu l poate neglija. Căci ce sunt „Strigoii“ altceva decât o probă pentru această teorie psiho-patologică, care exista anterior și a fost numai codificată și botezată de dr. Freud.

Privit însă c'o păreche de ochi moderni (A. Farinelli: *La tragedia di Ibsen*), edificiul acesta te înfioară, cum îl înfiora pe anticii Greci tragediile celor trei. Viața, în concepția lui Ibsen e străpunsă de un adânc tragism. Personagiile lui, în deobște, luptă și sucombă; singura Nora are deschisă ușa viitorului, dar după câte suferințe! Sărmanele lui făpturi, sunt silite să aziste la năruirea propriilor idealuri! În atingerea cu societatea, eroii lui erau sfârâmași în actul ultim, planurile erau arse. Toate acestea, ce e mai trist, rezultau nu din scepticismul indiferenței, ci din cel mai limpede idealism, din idealismul intransigent al lui Brand. Dela prima până la ultima piesă, („Catilina“ — „Ziua Invierii“) această curățenie e păstrată nevicată ca apa iezerelor de munte... Astfel însuși Ibsen, sărmanul, a îndurat, afară de chinul creației, soarta dură a creațiilor. După ce problemele erau istovite, în suflet îi rămânea un mare gol, o „vanitas vanitatum.“

Astfel intră el în Empireul spiritelor alese. Și ceea ce ne-a lăsat nouă — cari tot acolo mergem, unde s'au dus și făpturile zămislite de el, — e ca o Biblie a individualității, cu rădăcini înfrupte nezdruccinat în dreptate, în adevăr, în iubirea isbucnită de pe ruinele mizerabilității consumate. Revoluționar, el numai dărâmă, nu ia mistria și târnăcopol să refacă, însă din opera lui poți soarbe un optimism viguros, răsădit ca un suflu invizibil, care, luminate fiind unghetele negre ale mecanismului social, îți curăță lărgimea spațiilor spre cari îți îndrepti vânzele.

PE VECHIUL DRUM

— Dintr'un carnet —

de I. AGÂRBICEANU

Se obicnuște omul cu toate, bădiță Vasilie și cu binele și cu răul. Ba mie-mi pare că mai de grabă cu răul: ajungi de înoși în el ca peștele 'n apă. Pare-i rău viermelui ce se târăște pe pământ că nu are picioare să umble ca omul, ori aripi să zboare ca paserea? Dar, asta se 'ntâmplă, vezi bine, când te-ai trezit în sărăcie și necaz. Mai greu se obicnuiesc cei cari au gustat odată și din bucuria vieții.

— Da, zic eu, două daruri are omul pe pământ: uitarea și obicnuința. Și se poate că amândouă nu sunt decât unul singur. Căci începi a te obicni când începi o viață. Dar crezi tu că de bine se ferește cineva?

Mergeam amândoi cu toiegele 'n mână, pe ulița morii. În depărtare se auzea văjeitul apelor. Ulița era pustie la ceasul acela de ojină.

— Nu se ferește nime, bădiță Vasilie de bine, și chiar aici e pricina că nu se obicnuște ușor cu el: fuge tot după altul. Binele de eri azi pare nimic. Și, dinpotrivă răul de eri, azi îți pare mai mic, până ce ajungi să te temi de un singur lucru: să nu dea o pacoste și mai mare peste tine. Iar dacă vine și asta, după o vreme nu mai ști s'o rabzi: parcă ți-a intrat în carne și sânge, și n'o mai porți pe ea ci pe tine. M-au venit gândurile acestea, bădița mea, trecând pe ulița asta pe care n'am mai fost de mult. Îți vei aduce și dumneata aminte de Nicuța Nuțulesel.

— Cum să nu-mi aduc aminte. Iată aici la stânga casa ei. Mai dărăpănată, mai plină de mușchiu pe coperișul de țigla, dar văd că tot se ține încă. Nicuța o duce tot rău cu bărbatul? Imi aduc aminte că o znopea 'n bătăi. Era bețiv și arțăgos.

— La ea mă gândeam eu, bădiță Vasilie, când am început să-ți spun că omul se obicnuște mai tare cu răul decât cu binele. Ii trăește bărbatul, s'a întors din America.

— A fost în America?

— A fost. Zece ani a stat în lumea de dincolo de apă. Dumneata de unde să ști, că n'ai mai dat de-un veac pela noi. Se hotărâse într'un ceas de beție și nime

nu l-a mai putut depărta de gândul ce-i intrase în cap. Se mai duceau vr'o zece oameni, și să inhăită cu ei. Și, afară de părinții lui, ști dumneata cine-i desmânta mai tare să nu plece? Nevastă-sa, prăpădita asta de Nițuca. Oamenii-i ziceau: Lasă-l, soro, să plece, scapi de pacoste! Se vede că așa ți-a fost scris să ai și tu parte de-un an dai de hodină. Nu vezi că ți-au muiat oasele?

Dar nebuna, cât a ținut pregătirea de drum, n'a mai încetat cu bocetele. Ii plângea pe bărbat ca pe-un mort. Ori cu cine se 'ntâlnia pe drum îi oprea să-i spună nenorocire: Pleacă Ilarie în America. Oamenii îi râdeau în față, unii credeau că femeia plânge din viclesug. Să-și ascundă fericirea. Alții îi ziceau: Ce-i scris omului, în frunte l-e pus. Lasă-l să plece! Acolo-i va fi rânduit lui să moară.

Dar ticălosul de Ilarie se vede că-și cunoaște nevasta. Cu cât îi bocea mai tare, cu atât umbla cu capul mai sus, părea că crește în măreție. Un sat întreg vuia de traiful lui rău cu nevasta, de țipetele femeii care fugea despletită pe uliți,

scăpată din mâinile lui. El, la înfruntările lumii, totdeauna spunea: „Asta-i legea femeii, ce știți voi!” Nu l-a crezut nime. Iată acum do-vada s'a făcut: nevasta-l plângea ca pe un mort. Și Ilarie umbla mândru pe ulițele satului, și nu s'ar mai fi lăsat de gândul Americii odată cu capul! Crescuse în ochii lui însuși decând vedea cum îi plânge femeia. Și s'a dus.

— „Securea rea nu se pierde“ zic eu gândindu-mă că un bețiv om ca Ilarie a putut trăi zece ani în America, și s'a întors încă și acasă.

— S'ar fi pierdut de mult, bădiță Vasilie, dacă n'ar fi grijit'o amărâta de Nicuța. Toți oamenii după ce trec apele cele mari și multe, după o vreme încep să trimită bani acasă. Întâi destoarnă cheltuelile de drum, apoi vin banii cu cari se plătesc datorile la bănci, și se ajută femeia și copiii la gospodărie. Numai cu Ilarie s'a 'ntâmpat pe dos. Femeia-i trimitea bani în America.

— Ei, comedie!

— Comedie ori ba, dar e așa cum îți spun. Când a plecat a vândut o vacă. Nicuța nu s'a mai întâlnit cu alte în loc până în ziua de azi. Și de câte șase ori pe an, tot la două luni, îi trimitea bani. Ilarie-i cerea să albă de întoarcere. Ii scria totdeauna că s'a săturat de țară străină, că s'a gândit la Dumnezeu, și-a văzut păcatul și s'a lăsat de bău-

DIMINEAȚĂ

*În vreme ce trei ciocârlii se 'ngână
Iese soarele de după un stog de fân
Cu paharul dimineții 'n mână.*

*În vreme ce trei ciocârlii se 'ngână
Suiți în ceruri ochii mei rămân.*

*De-un munte 'și s'armă soarele paharul...
Lumina care curge fără stavilă
Îneacă satele trecând hotarul.*

Trei ciocârlii citesc din pravilă..

*Ieși, suflete al meu, din închisoare,
Bea din lumina zilei până 'n seară
Bea cât ți-ai zi lungă de vară
Bea soare.*

Volbură Poiană Năsturaș

tură, dar n'are bani pentru reîn-
toarcere.

Un an doi cei cari îi citeau scri-
sorile credeau și nu prea, dar tot
se aflară oameni cari să-i arate
Niculiții cum se trimit banii în A-
merica. Dar după doi ani, nu se
mai găsi un știutor de carte în sat.
să-i facă scrisori și foaie de bani
pentru America: nebuna își vindea
pe rând tot ce avea.

Plânsul și gelania ei cât au ținut
prăgătirile de plecare n'au fost
minciună: Nicuța se bocia și acum,
după trecere de an. A venit în
anii cei doi dintâi și la mine să-i
fac scrisori, și am probozit-o de
multe ori.

— Ai luat câmpii l sărac de tine,
îi ziceam. N'a fost destul că-ți bea
zestrea acasă. O trim și acum după
el în America. Pe semne, cu toată
bătaia, și-o fi drag de el?

Când auzea de dragoste Nicuța
se infuria și învineția ca un curcan
când îl fluieri. Era destul de altfel
să te uiți la ea, prăpădită și us-
cată, îmb-trânită înainte de vreme,
pentru a ști că nu se mai gândește
ea la o prostie ca asta.

— Dacă nu-i dragostea, se pare
că nu poți dormi ne'mbiătită! „Dum-
nezeu să mă ierte că nu mai știu
ce să spun“ îi ziceam eu. Dar ea nu
se supăra de vorba asta, și stăruia
să-i fac scrisorile.

După doi ani trebuia să meargă
în oraș să trimită scrisori și bani.
Și așa, an de an, și-a tot împuținat
din vite, din pământ, până i-a cres-
cut copilul mare. Când el înțelese
de ce e vorba, o opri cu măciuca
în mână să mai vândă din avere.
Pe cât era Ilarie de risipitor, pe
atât răsărise feciorul său de cruță-
tor. Cercat'o Nicuța fel și chip să
vândă pe subt mână! Dar n'a mai
putut. Feciorul îi adulmeca toate
armele. Și se începuse un trai mai
cumplit între mamă și fiu decât
între ea și bărbat. Certe cari aprin-
deau casa și năvăleau pe ferești ca
niște facări.

Și, lucru ciudat bădiția Vasille,
abea de când începuse traiul rău
dintre ea și copil, Nicuța încetă să-l
mai bocească pe Ilarie. Dar cum
nu-i mai trimiseră bani, se treziră
amândoi, într'o bună zi, cu el acasă,
după zece ani de străinătate.

Averea ce le mai rămăsese ca și
cea risipită era toată din zestra Ni-
cuții, cu casă cu tot. Ilarie nu a-
dusese decât un băț de corn, fru-
mos înrestat. Feciorul se însură și
Nicuța îi dădu, afară de un loc, toată

CÂNTEC DE NOAPTE

Noaptea 'n larguri se așterne
Ca o pătură de vis.
Negre aripi de tăcere
Se întind peste abis.

Ca un roib scăpat din frâne
Gândul meu porni fugar
Spre fereastra cu mușcate
Și cu alb mărgăritar.

Iar în clipa asta, tainic,
Printre razele de lună
Se strecoară lângă tine
Să-ți șoptească: „noapte bună“.

Peste patul tău va 'ntinde
Vâl de cântec, vis și flori,
Și-ți va sta la cap de veghe
In tăcere, până 'n zori.

George A. Petre

moșia. Casa-i va lăsa-o după moarte.

Ilarie veni mâncat de toate re-
lele. Vr'o jumătat' de an boli greu.
Nu i trebui nici ra hiu nici fum de
pipă. Dar după ce se curăți de boli,
se puse și mai cu sete pe băutură.
Acum, îndemnată de băiat și de
noră, a făcut pără pentru despărțā-
nie. Da' știu bine că nu se va des-
părți. Nu va merge până la capăt,
deși iar aleargă ulițele cu părul
despletit. Și acum e mai mare jalea
și rușinea că-s oameni bătrâni. Ea
se laudă în gura mare că se des-
parte. Dar' eu nu cred. Ea tot nu-
mai pe vechiul drum va putea
merge. S'a obicinuit cu răul și nu
poate trăi fără el.“

Am ascultat povestea rudenii mele
și mă gândeam cu desgust la ne-
putințele firii omenești. Apoi, după
vreme, mi-am uitat de tot de pă-
tașia Nicuții. O suferință mai mult
ori mai puțin în lume, ce numără?
După patru săptămâni mă aflam
în gara orașului apropiat. Satul co-
pilăriei îl părăsisem mai înainte,
acum aveam alt drum de făcut.

Așteptând sosirea trenului, mă
plimbam pe peron când se apropie
de mine o bătrânică cu obraji ruși
și zbârșiți.

— Să nu fie cu supărare dom-
nule, zise ea. Nu cumva ești dum-
neata domnul Vasilică dela noi?

— Eu sunt.

— Nu te mai cunoșteam bine;
numai după mers dădeam cu so-

coteala că ești dumneata. Am auzit
că ai fost pe la noi. Nu te-am vă-
zut. Că și-aș fi cerut un sfat.

— Ceremi-l acum.

— M'am băgat la despărțānie cu
Ilarie. Am advocat și azi e întâia
înfașurare. Dumneata ce zici, să mă
despart?

Adusei toate motivele cari erau
pentru despărțānie. Îi vorbii mult,
cu căldură, cu convingere. Și ea
avea drept la un trai mai liniștit
acum la bătrânețe.

Ea mă ascultă tăcută, privind în
în gol. Și după ce isprăvii, mă în-
trebă: oare cât să fie ceasul?

— Aproape unsprezece.

— Vai de mine! zise ea speriată.
Și eu la unsprezece trebuie să fiu
la advocat. Că mi-a spus: de nu
vrei să faci despărțānia, vi la mine
și-mi aduci două mii cincisute de
lei să stricăm tot ce s'a făcut până
acum. Am adus banii și mă gră-
besc su-i dau. Mai rămâi cu sănă-
tate domnule Vasilică“.

UN FILOZOF AL COZMOPOLITISMULUI: PAUL MORAND

de MARCEL ROMANESCU

Veșnic uimit de „ciudata aventură ce se întâmplă tutulor celor vii de a exista laolaltă, în aceeași clipă“, Paul Morand a arătat dela începutul carierei sale literare, o predilecție pentru dramele multilor, pentru jocurile de ură sau simpatie între popoare, în istoria contemporană a lumii. Chiar atunci când s'a apucat să scrie povești de dragoste, ca în *Ouvert la nuit*, *Fermé la nuit* și alte volume mai recente, fondul domină totdeauna figurile de femei ușoare și puțin vișioase din care Morand și-a făcut o specialitate. Fondul este ocupația Ruhrului, revoluția portugheză, politica secretă a Moscovei sau ocupația Corfului de către italieni.

E unul din scriitorii cei mai originali ai vremii, care interpretează cu o promptitudine uimitoare ultimul eveniment internațional, substituind cronicii sarbede, manierate și adeseori părtinitoare a gazetelor, cronică lirică, desinteresată, înviorată de un stil plin de imagini, stil de artist autentic. Scriitor reprezentativ pentru Europa sbuciumată de azi, Morand nu are superioara îngăduire narativă, nici subtila cercetare omenească a contemporanului său James Joyce, nici pasiunea meditativă, plină de îndoieli și abstracții a unora din tinerii scriitori francezi sau italieni. Menit să pătrundă în marele public, Morand nu și-a tăiat zone limitate în omie, nu s'a închis în experiențe de interpretare cosmică, reușind astfel să judece mai repede decât alții rostul complex și sintetic al lumii de azi.

În *Europe galante*, își alesese drept tîntă nămai „un inventar ingenuu al minunilor lumii“; ingenuu, adică artistic, fără emfază, fără prejudecăți sau repulsiuni, puțin ironic, dar totdeauna aderent subiectului ales. Prin această, el aparține generației literare a începutului veacului nostru, generația povestitorilor preciși, anti-retorici conștienți de arta adevărată.

Morand e căiătorul veacului XX, pe care nici o țară nu-l mai face să isbucnească în exoarsiuni de uimire, așa cum se întâmpla călătorilor de acum două veacuri. Minunile lumii provoacă ironia lui subtilă, fiindcă nu le mai observă cu ochii geogra-

fului sau ai naturalistului, ci descoperă în ele o latură grotescă: mașina, pe care omul a pus-o în mișcare în punctele cele mai depărtate ale globului. Morand pretinde că toate țările pământului tind să ia o înfățișare uniformă, cu civilizația înlocuiește în chip fatal culoarea locală prin *culoarea pământului*, care e pretutindeni aceeași. De aceea, ultimul său volum se cheamă *Rien que la terre* (Ed. Grasset) și e o concluzie a observațiilor din toate cărțile precedente.

Care e culoarea pământului sau, mai de grabă a lumii ce-l însuflețește? Scriitorul francez o spune chiar din primele pagini, afirmând nu fără melancolie, printr'un paradox părelnic, că oamenii se înmulțesc prea mult: „Institutul Pasteur, fundațiile Rockefeller, împiedicând moartea celor pe care Providența, în înțelepciunea ei, îi osândise în proporții folositoare, vor fi lucrat mai mult împotriva rasei noastre decât instrumentele de război.“ Și Morand are bărbăția să afirme tendința nenorocită de nivelare a lumii, datorită culturii tehnice: „Albii au sfredelit munții, au despărțit continentele, au

rectificat forțele și au schimbat locul universului: pretutindeni sunt pedepsiți pentru aceasta, și nimeni nu mai râde de chinezii bătrâni, ce știau că șinele și elicea tulbură demonii și-i mânia. Pământul încetează să fie un steag cu colori aprinse: e epoca murdară a *corciturii*.“ Paloarea „verde și mov, lunară și fosforescentă“ a corciturii, iată culoarea actuală a pământului. Părere îndrăznească, în care se oglindește tristețea unui suflet îndrăgostit de particularul etnic, ce împingea pe conquistadori spre America și Japonia, și care astăzi nu mai există. Să nu fie oare o privire cam superficială aruncată asupra lumii, un pesimism anticipat și care nu se justifică printr'o cercetare mai amănunțită a specificului național, caracteristic țărilor pe unde a poposit Morand?

Argumentul lui Morand e că a făcut ocolul lumii. Dela New-York la Nikko, dela Shanghai la Borneo, dela Bangkok la G'buti, dela Suez la Marsilia, ce a văzut călătorul acesta mai nou și mai important? Numai, hoteluri, cinematografe, automobile, baruri, jazz-banduri și propagandă sovietică. Pagoda discretă și grațioasă e supraveghiată de mii de ferești dreptunghiulare ale unui Palace cu douăzeci de caturi. Câțiva pași depărtare de lanurile de bambus, unde pândesc t'grii, cel mai mare bar al lumii își deshide porțile strălucitoare, rai multicolor cu

PRESIMȚIRI...

Prăvălind prin stânci
Hohote adânci,
Zarea 'nsângerând
Nouri răscolind,
Aducând cu ea
Împânzire grea
De melancolie,
Toamna va veni,
Și-a intra în noi
Umede de ploii.

Vânt turbat și harnic
S'a porni năvalnic
Crengi să scuture
Nori să fluture
Și să șuiere
Și să fluiera
Cași un haiduc, —
Ci eu voiu porni
Iar a pribegi
Și-o să mă tot duc
Singular ca un cuc
Pe drumuri pustii
În ceasuri târzii...

Urmărit pe drum
De aripi de fum
De uscate foi
De mărunte ploii
Și de presimțiri,
Peste-un vis târziu
Voiu sfărma 'n pustii
Bulgări de-amintiri...

.. Iar când ostenit
Și cu gând sdrobotit
De atîta drum,
— Presimțit de-acum, —
Mă voiu odihni
Mă voiu liniști
Lângă-o cruce strâmbă
Albă de hotar,
Voiu urzi în gând
Tot trecutul blând...

... Și porni-voiu iar,
Sfărâmând subț gene-o
Lacrimă de jar...

sute de rețete de *cocktails*. Teatrul slămez cu măștile sale tragice și costumele scânteietoare de mătăasă, e părăsit pentru salturile lui Douglas Fairbanks. Tâgrii dela Malezia călăuzesc Fordurile pe șosele ce străbat junglele. Iar chinezii olimpici lipsesc, ca și alții, manifeste roși atârând la distrugerea capitalei. Peste douăzeci de ani, tot pământul, simbolizat de corcitură lui Morand, e amenințat să capete aceeași culoare ștearsă a civilizației tehnice. Pe fie ce zi, dispăre o tradiție, o posibilitate de surpriză, o frumusețe tainică. Două cilindre compresoare, mânate de intenții oprite, duc spre același scop: din New York și din Moscova pornesc poruncile ce vor nivela pământul. Filozofie pesimistă, întemeiată pe generalități și care nu ține seamă de posibilitățile adânci de reacțiune ale popoarelor cu civilizație străveche. Fascismul, ca să nu citez decât fenomenul de regenerare morală cel mai isbitor al vremii noastre, nu intră în socotelile lui Morand.

Artist în suflet, Morand își ascunde cât mai mult mâhnirea. Povestește ce-a văzut, lăsând cititorului libertatea concluziei. Așa de mult se simte fiu al vremii noi, încât se complace uneori în această atmosferă și reușește să scoată din ea chiar inspirații lirice. (*Poèmes*, 1914—1924). Pe când alți scriitori discută dacă lumea de azi poate fi sau trebuie tratată, Morand care nu e nici măcar sceptic, fiindcă nu crede nici în scepticism, găsește foarte natural s'o descrie.

Nu e ușor să precizezi în ce constă arta lui Morand. În prefața la *Tendres Stocks*, Proust s'a mărginit să constate, după observații generale asupra stilului, că Morand e scriitor original, cu stil personal. E un stil format nu numai din raporturile între obiectul descris și fantezia autorului, ci dintr'o desinvoltură naturală, dintr'o suprapunere spontană a lumii inventate și a lumii naturale. Morand vorbește de un hotel, un transatlantic sau o sticlă de liccare, într'un cuvânt de tot ce constituie lumea nouă, nu cu dispreț și ironie ca alții, ci cu seriozitatea și finețea cu care ceilalți vorbesc de un copac, un nor sau un isvor. Aci stă originalitatea artei sale, făcută din senzații moderne și totuși atât de străină de școala neoromantică, exaltată de acele sen-

sații pe care le adaugă lumii create. Artist discret, Morand a cucerit nou-tatea iubind lucrurile vechi, punându-se în situația invidiabilă a scriitorului ce ajunge la succes fără să se scoboare la nici o josiție.

Ar fi prea lung să urmărim pe scriitorul francez prin toate călătoriile sale. Amintim numai capitolele cele mai frumoase din *Rien que la terre*: salutarea trimisă Europei de la catul al șasesprezecelea al unui hotel din Vancouver, interiorul unui *yamen* din Peking, acuarul din Manila, grădina zoologică din Singa-

poré, toată descrierea vizitei sale în Siam, senzațiile adânci ale pădurii ecuatoriale, lauda transatlanticelor și, ultimul capitol, salutul adresat primului far francez.

E cartea cea mai bună a lui Morand, cel puțin din punct de vedere al sobrietății și al vioiciunii impresiilor. Scriitorul francez e mai sigur, mai puțin preocupat de o formulă galantă care, în celelalte cărți ale sale, obosea câteodată pe cititori. E o lucrare serioasă, care confirmă părerea că Morand e unul din bunii scriitori ai Franței de azi

UMBRE IN NOAPTE

de OCTAVIAN VOROBCHIEVICI

Tocmai spărsese ușa din față, când auzi pași pe alee. Ascunse sub haină legătura de chei și adăpostit de întunecul nopții se furișe într'un boschet, pipăind la brâu plăselele cuțitului. O umbră lungă tremură pe nisip. În urma ei apăru o femeie, ținând la piept un prunc înfășurat în zdrențe. Privi temătoare în jurul ei și urcă treptele. Așeză copilul pe terasă și ingenunchind lângă el îl sărută și-i făcu deasupra semnul crucei. Se ridică, își apără fruntea cu palmele și după o clipă fugi printre pomii grădinei, către strada plină de tăcere.

Când năvăli în odașa scundă și se aruncă deasupra celor patru copilași cari dormeau în boarfe, nu fură martori la disperarea ei decât ochii strănului cu cuțitul. Acesta, întorcându-și privirea din cicburile ferestrei, cătă lung spre bolta plină de stele și-și îngropă sub un zâmbet bun toate brazdele aspre ale feței.

Părăsi bordeiul și se strecură din nou în grădina bogatului. Găsi copilul unde fusese lăsat. Dormea mișcându-și buzele ca și-cum ar fi supt. Își desbracă haina și-l acoperi. Apoi, prin ușa spartă, se strecură cu hotărâre în besna clădirei.

*

Femea își îmbrățișă pătimașe copii adormiți, udându-le obraji și mâinile cu lacrimi. Dar, deodată se opri în mijlocul desmierdărilor dureroase, ascultând cântecul domol și nesfârșit al greerilor, care pătrundea ca o muștrare din adâncul nopții. Și fără de veste se năpusti afară alergând către locul unde-l

părăsise pe cel mai mic. Terasa era încă pustie. Piatra îi fugi de sub picioare și se prăvăli pe treptele albe. Când se deșteptă după câteva clipe, simți în piept un gol fierbinte în care lovea ceva, asemeni bătailor unui ciocan într'un clopot uriaș. Se ridică și cu pași legănați porni spre casă. Nu-și aducea limpede aminte de nimic. Nu știa dacă râdea sau plânga.

În prag se opri. Lângă cei patru copii, dormi liniștit și cel pe care-l lăsase la ușa bogatului. La căpătâiul lui cineva pusese un vraf de monede de argint și hârtie. Nu putu crede și ca să-și păstreze imaginea de vis, își închise ochii.

Drumul mamei și al spărgătorului nu se încrucișase.

În dimineața aceea, când lucea-fărul pălea pe cer și telefoanele dădeau alarmă în cabinetele polițiștilor somnoroși, doi fericiți cari nu s'au știut niciodată, udau cu lacrimile lor țărâna pământului nostru: un hoț și o mamă.

C I U M A

de: ION MUNTEANU (MIO)

Cuma! cineva a rostit cuvântul blestemat și n'au trecut minute până Paș aflat cu toții din oraș.

Era ceasul când noaptea începe să se distrame. Visele sunt mai grele în acea clipă, spaima e mai aproape. Treziți din liniștea somnului cuvântul li se pare un monstru amenințător. Ușile nu sunt destul de zăvorâte pentru acest oaspe hidos.

Vre-o câți-va curioși ies s'aducă v'sti mai sigure.

O așul e blestemat. În cele mai bogate case s'aud răcnete de durere și strigăte de ajutor. S'aud țipete căci își bocesc morții.

Pe pereții celor mai luxoase palate stau atârinate niște table negre, și pe ele scrise cu litere roșii ca de sânge, blestemul:

Nu intrați!

Aici e ciumă!

Tot mai dese și mai îngrozitoare s'aud țipetele: „Săriți! Ajutor!”

Dar cine să între să-i ajute. Cuvântul numai e destul să pună pe fugă pe ori și cine. Dacă cineva ar desface acea tablă de pe perete și ar arunca-o între ei, iar îngrozi de moarte.

Din palatul celui mai bogat cămătar s'aud răcnete de animal rănit.

— Vai ție, bogăția fără margini nu e în stare să te ajute. Chemi ajutor împotriva morții. Te arăți la fereastra celui mai mândru palat, tu cel mai nenorocit din re oameni. Îți arăți pumnii plini cu aur, doar va veni cineva să te ajute împotriva atotputerniciei sorții. Vorbești despre lege și virtute. Cuvintele îți sunt neînțelese, căci durerea îți este mare. Ți-e moartă copila, unica ta copilă. Pai adunat bogății împărătești, dar ea nu le va mai avea. Ai luat banul celui mai sărac, să îmbogățești pe cea mai bogată. Și acum toate s'au sfârșit. Ești mai sărac decât cel mai lipsit dintre noi.

— Iar tu cel mai iubit dintre noi, părintele orașului nostru, ne chemi de asemenea într'ajutor. Dar cine să îndrăznească să înfrunte moartea? Ne doare că ne chemi și nu putem să te ajutăm. Te întorci către poliție și îi chemi pe aceștia, dar oameni sunt și ei. Nimeni nu poate înfrunta moartea.

— Ți-e moartă soția de bună seamă. Și poate și copilul. Ei nu

s'arată la fereastră. Crede-ne, ne doare moartea lor și nu ne învinui de nerecunoștință. Jerfa noastră însă ar fi zadarnică. Mângăerile noastre și-ar fi fără de folos.

Cu fiecare minută se întesău țipetele. La fiecare fereastră s'arată câte o față palidă, își împreună mâinile și cerea ajutor. Blestemau când se vedeau că nu sunt ascultați.

Moartea nu alege. Ea lovește. Iată că e incubată în toate casele celor bogați. Pecetea morții nu se găsește decât pe pereții palatelor. De acea sunt țipetele atât de sfidătoare. Bogații vreau să pară mai mari chiar în durere.

Lumea e adunată la fiecare casă cu mort și la fiecare s'aud aceleași țipete, aceleași blesteme: „Săriți! Ajutor! Hoții!”

— Dar cum am putea noi să v'ajutăm — răspund cei de afară. Ce ajutor să vă aducem împotriva fatalității? Dacă sunteți bogați, credeți că avem brațe să înfruntăm moartea?

— Dacăți fi călcați de hoți, v'am apăra și v'am mântui averea. Dacă ar amenința dușmanul, pe voi v'am ascunde cei dinții. Dacă s'ar revărsa râurile și marea, pe voi și bogățiile voastre le-am adăposti înainte de toate. Pentru-ce însă ne cereți armă împotriva sorții? Moartea v'a răpit ce aveți mai scump. Strigați în fața ei ca în urma unui fur. Ați vrea să venim și s'o lovim în față. Ne blestemați și ne aruncați cuvintele de complici și răsvrațiți. Vă ertăm, pentru-că durerea s'aseamănă nebuniei. Dar cine poate fi complicele morții? Ce lege ar putea desface legile fatalității?

Și iarăși se repetau țipetele de ajutor.

Din câteva case ciumoase, locuitorii au încercat să fugă. Au fost culcați la pământ de cei de afară. Aceștia duc cu sine moartea și otrăvesc aerul pe unde trec.

Acum toate acestea case blestimate sunt încunjurate de oameni înarmați. Va fi vai celor ce vor încerca să iasă.

— Pentru-că sunt bogați, nu vom suferi s'aducă între noi moartea — își zic cei din stradă. Ei cearcă să fugă din brațele morții, ca dinaintea unor tâlhari. Vreau scăparea în

mijlocul nostru și apoi ne vor duce și pe noi în mormânt cu ei. Rămână în palatele lor și aștepte să se împlinească soarta!

Și pe toți cari cercau să iasă în stradă, îi aruncau cu pietre, s'indu-i să se reîntoarcă în cuibul morții.

Sosesc într'un târziu și oamenii poliției și în urmă de tot medicii orașului. Aceștia ori sosesc odată cu moartea, ori în urma ei.

Li vizitează pe cei uciși, fiindcă au încercat să ducă ciumă în mulțime.

Aceștia au fost încă sănătoși.

Pătrund în casa primarului și apoi în celelalte palate. Spectacolul e îngrozitor! Dulapurile sunt sparte, casele de fier deschise și... goale, goale.

Câte unul sau mai mulți din ai casei sunt legați de pat. Tatăl de obicei, e legat de fereastră. El plângea morții și cerea ajutor.

Acum blestemă.

Ticăloșie, ticăloșie! Să fiu jefuit în ziua mare, sub ochii poporului meu, pentru care am muncit și fericirii căruia mi-am închinat viața. Să mă lase poliția, al cărei cap sunt, să fiu batjocorit în fața lumii. Să nu se găsească în acest oraș un singur om cinstit, care să vină să mă apere. Se desfătau în chinurile mele. M'au amenințat cu pumnii, când am încercat să sar poarta. Sau poate e revoluția? Străcimea vrea drepturile celor avuți? Vrea să ne omoare?! Ajutor, nu mă lăsați! Ajutor! Luați totul, dar lăsați mi viața! Am fost om cinstit! Am iubit pe cei săraci!

Acesta era primarul.

Aceiași scenă se petrecea în casa cămătarului:

— Lăsați-mi viața și luați-mi averile. Dați-mi fiica și voi părăsi palatul. Ajutor! Fie-vă milă de mine! Mai am buni ascunși, îi voi împărți și pe aceștia. Luați totul, dar îndurați-vă de nenorocirea unui tată.

După ceasuri lungi totul se explică. Bande de hoți a operat în liniște, apărată de ajutorul celor din afară, de acele table cari anunțau flagelul. L'au lăsat pe cei din casă să țipe, căci după morți se cuvina să se bocească.

Și toți înțeleg acum țipetele de ajutor ale celor dinlăuntru și pasivitatea celor din afară. Dar e prea târziu.

C R O N I C A D R A M A T I C Ă

TEATRU

INVIEREA

Episod dramatic în 5 acte de Henri Bataille după romanul lui Tolstoi

Una din cele mai fericite idei a avut direcția teatrului clujan, când a luat în programul stagiunii în curs, puternica prelucrare dramatică a lui Henri Bataille.

Dramatizarea romanului a început să preocupe în mod serios și pe cei mai de seamă scriitori mondiali. Se vede că această preocupare — de fapt destul de dificilă, — a dat rezultate din cele mai fericite, dacă dramaturgi de talia lui Henri Bataille, aleargă la punerea în scenă a unui subiect îndeajuns de digerat de întreaga opinie publică mondială, lăsându-se păgubaș de a obține celebritate numai cu subiecte proprii sale puterii de creație. Nu e mai puțin adevărat, că meritul lui Bataille în lucrarea de față, este și alegerea capodoperei pe care s'a hotărât să-i dea viața jocului de scenă. Și apoi nu este tocmai ușor ca să smulgi din complexul unui roman întreg „sufletul” și să-l faci să trăiască cu adevărat. În primul rând, dramaturgul care are cutezanța de a da scenei o operă scânteliată în nervii, plămădită în inima și trăită în cugetul și sufletul altuia, i se cere nu numai o profundă cunoaștere a operei însăși, dar și o afinitate sufletească cu acea pe care a avut-o autorul operei pe care vrea s'o dramatizeze. Gândul ce l-a călăuzit pe fostul autor, precum și tendințele urmărite de el în creierea operei, trebuiesc să reinvie în sufletul și inima dramatizantului.

E drept, că de dramatizare s'a cam abuzat într'o măsură oarecare. Oameni nu tocmai familiarizați cu condeiul, au profitat de ocazie să schimonosească de multe ori ceea ce alții daseră cu adevărat bun în roman sau nuvelă.

Cu totul altfel se întâmplă cunoscătorilor în teatru. Romanul în special ne dă un câmp vast de conflicte sufletești, cari pot fi abil smulse din înălțuirea lor, și scoase la suprafață pentru ca apoi să fie orânduite în scene. De puterea de înțelegere a operei supusă dramatizării, precum și a cunoașterii e-

sențialului ce trebuie smuls pentru prelucrare, atârnă întregul merit al dramaturgului. Și acest merit îl găsim cu prisosință la Henri Bataille. El a pătruns în mod fericit secretul „Invierii”. El ne dă în cele 5 acte episoadele cele mai hotărtoare, și în care se reflectează procesul de conștiință al eroilor din opera marelui Tolstoi. Dramaturgul a pătruns în tainițele spiritului marelui cugețator, înțelegând „Invierea” ca o icoană fidelă a indentificării ireproșabile a sufletului omenesc, fie el sângerând de cele mai crude diviziuni de clasă, precum și de cele mai vulgare fetișisme sociale.

Deasupra prințului Nekludof și a servitoarei Katiușa, plutea inegabila ființă umană unică. Sufletul era acelaș fără diferențieri de clasă și bătea în mod fatal la acelaș unison. „Omul” era acelaș, și naturalul triumfa.

Trebue să înțelegem și noi gândul care l'a călăuzit pe Tolstoi și care a fost înțeles pe deplin de Bataille.

„Invierea”, această operă de înalt umanism, a fost cea din urmă lucrare literară de seamă a lui Tolstoi.

Ea a fost scrisă în 1899, adică, după ce marele scriitor începuse, încă de multă vreme, să trăiască sub influența nouilor sale concepții despre viață. Nu se putea ca influența „iubirii aproapei”, a celui ce a scris „*In ce constă credința mea*”, să nu fie pivotul întregii acțiuni din „Invierea”. Dar care a fost gândul călăuzitor al lui Tolstoi în această operă? — Iacă o întrebare care ne dă de gândit într'o măsură oarecare. Ar fi ușor să răspundem că totul se învârtește în jurul unui moralism ieftin sau că mărnimia și spiritul de jertfă al prințului Nekludof este redus la un simplu și banal capriciu, — nu! Noi vedem mai departe. Vedem drumul gândirii lui Tolstoi cel din 1899, care credea în înfrățirea oamenilor sub scutul unei rudimentare iubiri creștinești. El contopea în concepțiile sale oamenii, judecându-i prin prisma celei mai nealterate învățăturii ale lui Cristos. Mântuitorul a încercat înfrățirea bogatului cu săracul, iar Tolstoi ne indentifică în „Invierea”, sufletul acestor doi. Prințul Nekludof e reprezentantul celor puternici; e aristocratul bogat, dar în

acelaș timp, e omul comun, e sufletul uniform, care tresare și se sbate în vâltoarele infinite ale vieții. El iubește pe Katiușa Maslova, fiica celor slabi și înghenunchiați, dar care are acelaș suflet comun tuturor semenilor.

Prințul o iubește, îndemnat de glasul sângelui din noi toți. Apoi, chemat departe de legăturile vieții lui sociale, o părăsește. Femeia săracă, al cărui suflet s'a indentificat cu al lui sub palpitările inimii în clipa supremă, și-a frânt în suflet durerea și lovită de biciul moralei și al nevoilor, decade, — nu sufletul ei, ci trupul.

După zece ani, societatea vitregă o vâri nevinovtă în pușcărie. Prințul, — omul care o iubise — îi vede prăbușirea. Deodată, sub haina lui bogată care-i învălue vremelnica-i umă, tresare *bătăile sufletului de om*. Remușcările sunt manifestările ascunse ale simțirii omenești. El rupe în mod brusc cu lanțurile sociale ce-l încătușe și pornește pe drumul spinos al sacrificiului ce nu cunoaște margini.

Cu cât mizeria este mai înflorătoare, cu cât prăbușirea semenului lui e mai apropiată, cu atât se naște în el dorința de jertfă. Sufletul lui de om era unic și căuta peste mizerie, peste suferințe și fetișisme sociale, sufletul ce înota în peire și nesigurantă.

Și omeneasca jertfă a prințului Nekludof își ajunse ținta. Katiușa fu grațiată de pedeapsă. Ca suprem sacrificiu, el îi propune să-i fie tovarășe de viață. La această propunere, sufletul ei tresare și scuturat de suferință își dă seama, că deși îl iubește, totuși, nu-l poate lua în căsătorie. Egoismul de al lega de soarta ei îl repugnă, și *sufletul ei de om* o face să-l redea liber societății în care a trăit el.

În opera sa Tolstoi nu ne-a redat un conflict sufletească, ci o înălțuire de suflete omenești, o recunoaștere a acestora deasupra tuturor granițelor ce le despart. Ne-a pus față în față două lumi cari se sfășie milenar, dar cari în fond au un *singur suflet*, ce poate fi mărnimos, ce poate iubi. Și această idee sublimă, izvorește fatal din credințele profesate de Tolstoi înainte de a scrie „Invierea”. Așa trebuie să în-

telegem opera marelui apostol dela Iasnaia-Poliana.

*

În ce privește reprezentarea ei pe scena Teatrului nostru, nu putem decât s'o considerăm ca unul din cele mai strălucite succese. Montarea destul de bine, iar dacă pe aici pe colo ar fi de făcut mici obiecțiuni, renunțăm de a le face. Nu vrem să fim mai catolici decât Papa. Este știut, că reprezentarea pieselor care se petrec într'un mediu specific, ca de exemplu „Invierea“, oricâtă atenție s'ar da din partea personalului artistic, obiecțiunea nu ar putea fi ucisă din fașe. Scena se petrece în Rusia, cu oamenii și obiceiurile de acolo. Deci eforturile artiștilor trebuie să fie destul de mari, ca să apropie realitatea jocului de sufletul dramei. Și să fim drepti, aceste eforturi s'au făcut cu elan de toți artiștii după aptitudini.

D-nul Psatta a fost un prinț destul de seducător, impozant, grav și sbuciumat de remușcări, care și-a dus cu succes la îndeplinire țelul.

Dna Olimpia Bârsan, cu scânteetorii ochi plini de naivitate, a fost o copilă destul de inocentă ca să cadă în brațele prințului, — ca apoi, în închisoare, să ne dovedească reale însușiri de femeie decăzută, iar la final, să iubească și să se sacrifice pentru omul, care cu toate nenorocirile ce i le-a provocat, să nu-l urască.

Jurații s'au purtat bine și răutăcios. Bătrânele mătuși au fost cam grăbite, de pare că ar fi vrut să i-a scena la goană.

La ceilalți, pentru efortul de reușită al premierii, câte-o bucățică din zahărul aprecierii favorabile.

Ion Mehedințeanu.

Opera

După ce a trecut printr'o aparentă agonie, Opera Română din Cluj și-a redeschis porțile, pentru o nouă, stagiune, cu o mai bună organizație, cu un corp de soliști mai bine închegat și firește, cu o mai îndreptățită speranță. Căci oricine a cercetat obiectiv reprezentațiile anilor din urmă, poate spune, fără a risca o exagerare, că desprindea din toate sforțările Operei o lăncezeală înfrățită cu agonია; și, ca un foc care e pe moarte, mai arunca uneori vâpăi cu lumină mare, apoi

iarăș cădea în comun. Deaceea se și vorbise de închiderea acestei instituții înalte și necesare. Și tot deaceea, un fior de bucurie a fu'gerat inimile noastre, când am fost siguri că totul va intra în normal, ba încă în condiții mai bune. (Că tot ce regretăm din anii trecuți este lipsa d-lui N. Apostolescu — captivant tenor de bronz — și a d-lui C. Pavel — cântăreț bunîșor și director de scenă fără seamăn). Inovația constă mai cu seamă în acel „sistem de rotație“ inaugurat de Ministerul Artelor, adică într'o continuă și selecționată schimbare de artiști între București și Cluj. Că acest gând, dacă se va stăruir în îndeplinirea lui va da roade frumoase, nici nu mai trebuie amintit. Apoi ceea ce am câștigat noi, clujenii, în special, este angajarea celebrei soprane de coloratură d-na E. Drăgulinescu-Stinghe, alături de câțiva soliști buni sau acceptabili; totuș, lipsește un tenor dramatic și un bariton. Corul și orchestra, chiar dacă n'au adăugat alte elemente, tot își mențin prestigiul. Astfel, nu ni se pare că tămăiem, când spunem că, în această formație, Opera Română din Cluj, prezintă garanții pentru o stagiune care va ținea viu interesul în dezolatul și exgentul public. Iar dacă intențiile vor fi realizate, dacă programul anunțat, — din Verdi, Wagner, Meyerbeer, Ceacovschi, deci variat și înghebat cu pricepere — va fi împlinit, atunci încetul cu încetul, se va putea vorbi de un Cluj muzical, cum se vorbește de unul sportiv, sau teatral. Pentru educația muzicală a publicului opera desigur e cel mai eficace mijloc; însă o perzistare în acest gen înseamnă monomanie, unilateralizare mioapă, deoarece creația muzicală nu se rezumă la operă, cricât ar fi ea de importantă și de indispensabilă. Căci numai prin operă nu se la contact cu producțiile de dată mai recentă și cu celelalte genuri muzicale. Opera trebuie să rămână ca o temelie a culturii muzicale, prin clasicitatea ei. Însă paralel cu aceste reprezentații sunt absolut necesare *concertele simfonice*, compuse din autori diferențați și însoțite de un program explicativ, pentru că uneori muzica nu înseamnă numai inimă, ci și rațiune; și ambele nu pot fi pe deplin savurate, dacă nu sunt luate și conduse de mână. Și încă un lucru ar fi destul de important, să se țină de către oameni competenți, la Con-

servator sau aiurea, conferințe muzicale, în ajunul premiei relor d'operă, sau chiar și cu alte ocazii, cari să proiecteze lumini clare asupra căilor obscure ale artei Euterpei.

a. d.

Cea dintâi scenă românească în Ardeal. Într'un foileton publicat în ziarul „Biruința“, d. Septimiu Popa publică foarte prețioase date despre cea dintâi scenă românească din Ardeal. Ea a fost ridicată la Blaj cu 160 de florini strănși dela protopopii cu fete de măritat, de către o mână de tineri în frunte cu Simion Bărnuțiu. Lucrul n'a fost tocmai ușor de realizat. Bătrânii profesori ai Blajului nu puteau concepe teatrul ca factor de cultură. Din potrivă aveau oroare de „comedie“. Dar acolo se afla Timoteiu Cipariu, care s'a pus luntre și punte pentru a înlesni realizarea gândului bun al tinerilor teologi. Ba chiar a scris și o ecloză, foarte apreciată la prima reprezentație a acestei prime scene românești.

Deschiderea teatrului a avut loc în prima seară de Crăciun din anul 1833. În sala de mâncare a seminarului teologic, unde era ridicată scena, s'a jucat aproape în fiecare săptămână teatru românesc până în 1838, când truda aceasta a luat sfârșit. Cinci ani, publicul alcătuit din canonici, profesori, câțiva funcționari ai orașului și studenții teologi au ascultat vorba românească așa cum se vorbea pe-atunci, dar care era un mare lucru în Blajul unde un rău obicei introdusese în vorbire curentă limba maghiară.

Meritul acestei fapte este în bună parte al lui Simion Bărnuțiu, care se afirma și în acest chip marele român ce avea să fie mai apoi.

I N S E M N Ă R I

S. T. S. R. A.

Fără a ne identifica întocmai cu cele expuse în acest articol, — îi facem totuși loc cu multă plăcere, pentru că socotim și noi necesară o raliere a tinerilor scriitori ardeleni într'o asemenea societate. Ținem deci deschisă discuția asupra acestei idei și am dori s'auzim cuvântul autorizat și al altor scriitori.

Dela Unire încoace, asistăm la un curios fenomen literar.

Scriitorii din Vechiul Regat au descălicat dincoace în Ardeal — spre a scrie literatură pentru Ardeal, — iar scriitorii Ardeleni, generația literară care se ridică, nu este primită, ori nu poate trece Carpații — subț nici un cuvânt.

Bisericuțe dincolo, — și dezolare dincoace!

Înțeleg tânăra generație literară a Ardealului între alții, d-nii: S. Popa, A. Cotruș, T. Murășanu, O. Hulea, I. Ilieșiu, G. A. Petre, Ion Munteanu Dracornariu, T. Bugnariu, A. Decei, decât nume, care se impun mai cu seamă dela unire încoaci C. Barbat, I. C. Șicloveanu etc. — ca să nu adaug aici.

Câte dintre revistele de dincolo și-au deschis larg paginile pentru acești scriitori, — când atâtea săcățuri literare se fac cunoscute — țămându-se reciproc, cu surle și tobe — de-au asurzit urechile Ardealului?

Iar Ardealul literar — nu există; pe când noi am exportat odinioară pe un Gh. Lazăr, un Maiorescu, un Goga, un Vlaicu, romancierul Rebreanu etc... ca să amintesc numai pe aceia cari au însemnat tot atâtea înălțări luminoase, copleșitoare în viața poporului românesc, de pretutindeni.

Cercurile literare au lansat vre-un scriitor din Ardeal?

Editurile au tipărit oare cartea vre-unui Ardelean?

Ministerele au spriginit vre-un autor din Ardeal?

Societatea Scriitorilor Români a încurajat — în orice chip — literatura din Ardeal? Anul trecut, prietenul A. Cotruș, după multe frământări — abea a fost miluit cu un oare care premiu al S. S. R...

Cunosc un prea modest scriitor — pe care nimeni nu-l știe — prietenul Victor Iacob dela Orăștie, care are în manuscris o lucrare de mare valoare filosofică „Infinitismul“... Nu poate publica un rând — căci nu este nicăiri nici un interes, ori vre-un ban pentru astfel de lucruri. Are cele mai favorabile aprecieri din partea penelor competente germane — și tipărindu-și cartea ar fi distins din partea cutărei Universități germane cu titlul „Doctor honoris causa“...

La noi?

E o întreagă tragedie literară a Ardealului.

Laud venirea scriitorilor din vechiul regat la noi. Îi iubesc din inimă — Ardeleanul e marinimos, — dar detest și infieriez zăvorirea porților literare

de dincolo. Cred cu toată făria — și, viitorul ne-o va dovedi din plin — că Ardealul va mai exporta destui bărbați valoroși, oameni — deschizători de epoce, talente valoroase în domeniile culturii, artei și a științelor.

Sufletul Ardealului de acum încolo se va mișca, va porni la fapte mari, grăbitoare peste veacuri.

Mediocrii și găgăuții de dincoace și de dincolo de Carpați vor zimbi la auzul acestor cuvinte ale conștiinței noastre. Noi însă, ne-am obicinuit cu asemenea definitive expresiuni ale unor suflete seci și lașe — dar arrogante, încă depe vremea când stăpânii erau pe aici urmașii lui Atila...

Pentru acest suflet, de dragul acestor puteri creatoare ale Ardealului — noi, cei de azi, ori cât de mititei am fi, să mișcăm un pas înainte. Să punem baze, să tăiem temelii. Să clădim treptele de granit — ce duc sus, sus, spre seninătatea cerului națiunii noastre. Să ne descleștăm brațele ce ne zac dezolate, reci și anemice, pe piept. Să ne deschidem ochii. Să întrebăm de vecini — și să strigăm în zări cuvinte noi, pentru căutări noi. Să ne desfăcăm brațele sufletelor larg, — în zări — să cuprindem în ele viața, viața Ardealului, — viața poporului românesc dela Nistru pân' la Tisa...

Societatea Tinerilor Scriitori Ardeleni!

Este aceasta și în alte țări. În Franța pelângi această este și una a tinerilor autori dramatici. Au chiar un teatru al lor... care a dat mult impuls și viçoare literaturii franceze de azi.

*

Cine va putea contesta cu argumente serioase, că aceasta S. T. S. R. A. nu va aduce un netăgăduit aport, necontestate valori — literaturii românești?

Un scriitor, bun român, va aplauda cu amândouă brațe ale sufletului său, această mișcare literară, acest dor de a ne scoate puterile minții la suprafață.

În acest scop s'ar convoca toți scriitorii din Ardeal, la o consfătuire în Cluj, capitala Ardealului.

S'ar fixa un program și statute.

S'ar alege un comitet.

*

Scriitorii fitrași ai Ardealului dați-ne o mână de ajutor.

Nu lăsați ca tinerele talente ale Ardealului să se irosească în deznădejdi, umilințe și uitare.

VALERIU BORA
PUBLICIST

*

Presă și oficialitatea. Dl. Nichifor Crainic nu a trăit zadarnic în redacțiile revistelor și ale ziarelor. Dânsul știe perfect ce importanță și mai ales ce ecou are în cea ce numim noi opinie publică orice se scrie prin ziare și de aceea, în calitate de secretar general al Ministerului de Culte, a obligat tea-

trele naționale, ca să-i prezinte lunar nu numai un raport de ceea ce au jucat pe scenele lor ci și dările de seamă ale presei asupra reprezentațiilor date. E un ordin la prima vedere, cam bizar. Mulți poate nici nu-l înțeleg rostul, dar pentru dl. Nichifor Crainic și pentru alții ca dânsul, el este perfect inteligibil. Nimic nu oglindește doar mai fidel credința opiniei publice asupra muncii desfășurate pe scena unui teatru, decât dările de seamă ale publicațiilor, cu condiția, bine înțeles, ca aceste dări de seamă să fie cunoscute în întregime, nu numai partid. Ministerul va putea astfel vedea mai clar cum se muncește la instituțiile sale în subordine și care dintre ele în ce măsură vrednicesc sprijinul său material.

*

Un amic al poporului. Dl. Dr. Gh. Preda, vicepreședinte al Astrei, a făcut un lucru meritos publicând într'o broșură a Asociațiunii biografia aceluia care a fost răposatul Nicolae Petre-Petrescu. Mare cunoscător al vieții țărănești, admirator și propagator al interesului pentru această viață, — bătrânul Petra-Petrescu a fost și un iscusit scriitor popular și economic, care a dat în această literatură prețioase contribuții originale și traduceri.

*

Tendențele de evoluție ale clasei țărănești. Domnul profesor Mihai Șerban dela Academia de agricultură din Cluj se numără printre cei mai buni cunoscători ai problemei noastre agrare. Un studiu al său asupra acestei chestiuni mai înainte de 1916 a fost pe drept cuvânt premiat de Academia Română și apreciat de toată lumea. Acest prim succes, a contribuit, des'gur, în mare măsură, ca dl. profesor Șerban să perz'ste cu îndârjire în studii cu caracter agrar și agrar-social și a devenit astfel în Ardeal poate unicul cunoscător al acestor chestiuni. De aceea nu i-a fost fără îndoială prea obositor, ca subț titlul din fruntea acestor rânduri să închege o admirabilă conferință, pe care acum a tipărit-o și în vol'um cu o prefață de dl. Iuliu Maniu, președintele partidului național-țărănesc.

Di Șerban îmbrățișează în conferința sa problema evoluției clasei țărănești pe larg, punând adesea concluzii juste și documentate.

*

Direcția realismului social-economic. Di Ion Clopoșel, redactorul și editorul plin de inițiativă al revistei „Societatea de mâne”, a întrunit sub titlul de mai sus în mănunchiu o serie de observații extrem de interesante făcute asupra vieții țăranilor noștri în mai multe comune din Munții apuseni și de pe Valea Arieșului. Din rândurile dlui Clopoșel se desprind adesea adevăruri crude și mai ales se desprind indemnuri pentru cei ce știu să le câștige dintr'o cunoaștere exactă a stărilor sociale, care trebuiesc și îndreptate și îmbunătățite. Broșura dlui Clopoșel, este, din acest punct de vedere o contribuție prețioasă la cunoașterea exactă a vieții acelor, prespre care se spune, că ar fi temelja țării.

*

Un jubileu basarabean. Mai zilele trecute ziarul „România Nouă” din Chișinău a ajuns la numărul 100. Imprejurarea aceasta redacția a socotit-o ca pe-un prilej de sărbătoare. Pe pagina primă a ziarului s'a publicat un articol cules pe două coloane, în care se face o privire în trecutul de-o sută de zile, relevându-se importanța faptului că în Basarabia a putut să apară neîntrerupt atâta vreme, un ziar.

Insemnătatea acestui fapt o relevăm și noi ca pe-un trist document despre situația în care se găsește presa românească în provincia dintre Prut și Nistru.

„România Nouă” e într-o adevăr un ziar românesc basarabean. Au fost însă timpuri, chiar și în jumătatea primă a acestui an, când, în Basarabia nu se tipărea slovă românească.

Nu se tipărea, pentru-că nu se citea. Ziarele și revistele rusești și evreiești (cine cunoaște numărul lor?) au însă cititori destui. Erau singura hrană spirituală chiar și a basarabenilor de viță românească.

„România Nouă” ne dă dureroase explicații despre cauzele acestui fapt. Toate ziarele românești tipărite la Chișinău aveau colorit politic. Erau scrise cu singurul gând de a apăra pe „ai noștri” și de a ataca, după sistemul unor ziare bucureștene, pe adversari. În coloa-

nele lor cuvântul bun era înlocuit cu otrava omorătoare de suflete.

Un alt sistem a inaugurat di Onisifor Ghibu, harnicul director al României Noue. Deși om politic, în coloanele ziarului de sub conducerea dsale s'a mărginit numai la o încreștare a evenimentelor politice, apreciind după cuvîntă pe cele îmbucurătoare din punctele de vedere al intereselor generale. Incolo, a făcut educație națională și propagandă culturală. De-aceea, ziarul a pătruns în șirurile românilor basarabeni, câștigând mulți colaboratori băștinași și mulți cititori. E un steag al românismului, ridicat pe plaiurile basarabene, primul steag nepângărit de patimile politice de partid.

Iată un motiv, care ne îndeamnă, și pe noi, ca tristul document al stărilor din Basarabia să-l încreștăm totuși cu bucurie. Sunt binecunoscute greutățile în cari se sbate și presa românească din Ardeal. Această presă cu un glorios trecut a ajuns să se sbată ca în ghiarele morții, în vreme-ce presa streină pe zi ce merge face ulmitoare progrese. Când se va ridica oare și steagul prestigiului ei?

*

O școală pentru librari. Comerțul de librărie este, mai mult decât oricare altul, cel mai intelectual. Nu e un fapt, desigur, necunoscut pentru nimeni, că în țările apusene azi aproape toți librarii sunt oameni cu pregătire superioară, iar marii editori și librari sunt adesea, mai cu seamă în Germania și Anglia, licențiați și doctori ai facultăților de litere și științe. Firește în țările acestea, librăria nu va să zică magazin universal, în care alături de Molière să poți găsi cutiuțe pentru pudră, iar librăria nu este în nicio împrejurare negustor de geamantane sau de oglindioare. El este un regulator al culturii comercializate, care știe perfect ce-i trebuiește oferit publicului între anumite împrejurări și ce nu. Până la ce înălțime s'a ridicat în aceste țări comerțul de librărie și la ce perfecțiune a ajuns distribuția cărții, e ușor de închipuit. Librării streine sunt astăzi în viața culturală a țării lor, factori tot atât de importanți, ca și profesorii, scriitorii sau criticii. Intre ei și aceștia din urmă sunt adesea nu numai raporturi de comerț, ci adânci legături de prietenie, ca între personalități cu cercuri de ac-

tivitate strâns înrudite și inseparabile.

Care e situația la noi? O știe, desigur, toată lumea! De la un hotar la altul al țării nu există mai mulți de 2—3 librari absolvenți de liceu. Incolo restul e recrutat din fel de fel de elemente, cari nu au nici cele mai plăpânde noțiuni de ce va să zică chiemarea unui librar și care e adevăratul rost al unei librării. De-aceea în librăriile românești, muli cu seamă dincolo de Predeal, găsești orice mărfuri, numai cărți bune nu! Incepând dela scrumiere și până la valizele de lux, librarul român vinde tot ce poate și de toate mai mult, decât cărți. Ideea de a întemeia deci o școală pentru librari, este nu numai fericită, ci și necesară. De sigur însă, că ea trebuie să fie cu totul altceva, decât ceea ce a schițat într'o exounere a sa di ministru Trancu-Iași. Viitorii noștri librari trebuie să întrunească mai ales două calități: să fie *oameni de cultură* și să fie *români!* Astfel concepem noi ideea marelui reforme a librării românești, pe care dorim s'o vedem realizată cât mai curând.

*

Expoziția pictorului Alexandru Pop. De două săptămâni e deschisă expoziția de pictură a cunoscutului pictor Alexandru Pop, directorul Școlii de arte frumoase din Cluj.

Sunt expuse două mari și sugesive portrete femeiești și unul bărbătesc și vre-o 30 de peisaje ardelenești: munți, sate pitite în coasta dealurilor, păduri, câmpii înflorite și ape cristaline ce șerpuesc printre bolovani.

Arta pictorului Alexandru Pop este o artă onestă și lipsită de artificii, o artă simplă, care n'are nevoie de nicio interpretare, de niciun comentariu explicativ.

Este o artă care vorbește de frumusețile naturii cu o sinceritate care mișcă și câștigă. Nu ne mirăm deci de succesul expoziției d-lui Alexandru Pop. În câteva zile, a fost cumpărată cea mai mare parte a tablourilor și d-nii miniștrii Lupaș, Groza și Lapedatu au reținut și ei, mai multe juvaere de artă din această expoziție, pe seama statului.

Măestrul Pop a fost invitat să deschidă o expoziție și la București.

*

Marea noastră, de a cărei valoare economică și națională este preocupată toată generația tânără românească, este o cucerire ce trebuie înfăptuită numai decăt, fără răgaz.

„Noi nu o stăpânim decât nominal, — îmi scrie un prieten, — și trebuie să se schimbe starea neutră. Dobrogea și Cadrilaterul nu sunt încă real ale noastre și chiar noi nu avem încă față de cel din urmă pământ, simțământul posesiei și al siguranței. Lipsesc români acolo, de sigur, însă odată cu valul de interes, se vor duce și speculații, ne vom duce, și astfel ne vom înființa și instala aproape fără să ne dăm chiar noi înși-ne seamă. Este necesar din toate punctele de vedere, și fiindcă ești scriitor, adaug că este și artistică, căci în arta noastră, în poezia românească, până acum nici nu există (tipărit nu există) marea ca atare, și acolo unde își mai aruncă pierdut câte un val ca în „La marginea mării“, nu este decât un element pur decorativ și un motiv romantic“.

Cititorii vor judeca dreptatea acestor rânduri. Din parte-mi, n'as vrea să fac pe această temă literatură, ci de-adreptul propagandă națională. În cinstea mea sufletească, am credința că marea și gurile Dunării au fost în orice vreme pivotul vieții noastre naționale. Drumul a fost însemnat, acum două mii de ani, pe picioarele mărunte, dar îndesate ale oilor străbunilor noștri daci, ce iernau în subă muntenească pe plaiurile Balcicului. Luptele lui Mircea și ale lui Ștefan oglindesc aceeași preocupare de stăpânire a mării, plămân al vieții comerciale, al contactului cu lumea din afară, ascuțitoare de gând și de civilizație. Stăpânirea și colonizarea acelor plaiuri de către turci a fost o înăbușire de veacuri a sufletului românesc. Polonii, apoi Rușii, ca să nu vorbim de pretențiile austriacilor, — au râvnit la bogăția mării noastre și au stăvilat sistematic renașterea acestui popor, menit de Dumnezeu să-și valorifice bogățiile pe calea Dunării și a mării. Abia la 1829, tratatul din Adrianopole asigură Principatelor comerțul internațional de grâne. După răpirea Basarabiei, primul eveniment istoric în care lumea apuseană se ocupă de treburile românești, tratatul dela Adrianopole, înseamnă — credem noi — intrarea noastră în preocupările de căpetenie ale Europei. Entuziasmul lui Napoleon III pentru întemeierea unei puteri latine la gurile Dunării se justifica economică prin propășirea noastră, prin avântul nostru spre civilizație și cultură agricolă intensivă, prin trebuința unui echilibru economic în Răsărit bazat pe producție și nu pe speculația interesată a altor popoare, într'un cuvânt pe realități

politice și practice 1821 și 1848 sunt date pregătitoare pentru reînvierea noastră economică, consfințită de congresul din Paris. La lumina acestor fapte, posesia Dobrogei, sancționată prin congresul din Berlin, apare ca o consecință logică. Nu era echivalentul răpirii județelor sudice ale Basarabiei, cât trebuința indispensabilă a unui organ de respirație, legat istoricește și economicăște de neamul nostru.

Dar iată că, peste aceste considerații istorice, vin tinerii neamului nostru și țipă în gura mare: Vrem pod la Turtucaia! Vrem marea noastră. Vrem ceea ce ni se cuvine din strămoși, ceea ce statul nu e în stare să ne dea! Vrem să-l clădim, podul dela Turtucaia, cu puterile noastre sufletești și bănești, pentru că numai astfel vom ajunge la desăvârșirea rolului ce ni se cuvine!

Crescuți la umbra clasicismului, tinerii noștri păstrează amintirea vie a celor zece mii cari au descoperit marea. Falangă sacră, nădejduesc să alcătuiască altele pentru înfăptuirea visului lor, pentru așezarea pe temelii practice ale unei întreprinderi care trebuie să fie a noastră, a tuturor, pentru *cucerirea metodică a mării românești*.

O simplă amintire; am citit, acum doi ani, cartea unui profesor bulgar, ce întemeia drepturile Bulgariei asupra Dobrogei noastre, nu pe argumente istorice, nici pe caractere etnografice nici pe proporția naționalităților, ci numai pe superioritatea financiară și economică a elementului bulgăresc din Dobrogea. Să dovedim că avem puteri destule, ca să revărsăm asupra Dobrogei nu numai avântul nostru sufleteș, ci energia noastră creatoare, roditoare în faptă și mai ales în sprijin bănesc. Cei zece mii, români, neaoși, cu vlagă, cu suflet și cu răspunderea propășirii acestei țări, cer pe această cale obolul tuturor sufletelor românești, ce se poate adresa direct d lui Emanoil Bucuța, Str. Cortului 8, sau dlui Ștefan Nenițescu, Calea Dorobanților 4, București.

Marcel Romanescu

Citiți și recomandați

„BIRUINȚA”

Ziarul
cel mai bine
informat

BIBLIOGRAFIE

Aurel Cosma iunior: A ordurile dela Locarno. Editura „Nădejdea” Timișoara 20 lei.

George Dumitrescu: Cantece pentru Madona mică. Tiparul „Prietenii Științei, Craiova”, 20 lei.

A. Malor: Omega, tragi-comedie în 3 acte și 6 tablouri, în versuri. Atelierele „Adevărul”, București 30 lei.

Anuarul institutului de istorie națională publicat de Al. Lapedatu și Ion Lupaș.

C. Loghin: Istoria literaturii române. Tipografia Mitropolitului Silvestru, Cernăuți, 50 lei.

C. Loghin: Istoria literaturii române din Bucovina. Tipografia Mitropolitului Silvestru Cernăuți, 150 lei.

Plaiuri Dobrogene, revistă, anul I. No. 1, sub îngrijirea dlui C. M.-Blond. Apare în Constanța.

POȘTA ADMINISTRAȚIEI

Ștefan Puta. Binevoți a cunoaște că mai datorăți revistei cu suma de 150 lei. Adresa v'am schimbat o.

Bibl. elevilor liceului „Timoteiu Cipariu”. Confirmăm primirea celor 300 lei.

Fabian Romulus. Am primit bani. Abonamentul dv. este achitat pe întreg anul acesta.

Dna Agata A. Colonel Jaster. V'am trimis cele 4 exemplare din numărul 16. Reviste literare la noi în Ardeal mai sunt următoarele: „Țara Noastră” Cluj, „Cele trei Crișuri” și „Familia”, în Oradea-Mare. Manuscrisele redacției noastre nu le păstrează și nu le retrimite.

DI Gregoriu Manoilă. Bine voți a cunoaște că abonamentul soției dv. este achitat în întregime pe anul acesta. Prin urmare provocarea ați primit-o numai din oarecare eroare. Rugăm să scuzați.

Soc. Căminului Cultural Mihai Viteazul. Abonamentul Dv. este plătit pe anul întreg, și provocarea vi s'a trimis numai din greșală.

Dr. T. Pop. Scrisoarea a mers din greșală pe adresa Dv. Cerem scuze.

Receanu Octavian. Confirmăm primirea banilor.

Ioan Tr. Filip. Abonamentul Dv. este achitat pe întreg anul acesta.

Internatul Gimnaziului de băieți. Abonamentul Dv. expiră la 31 Decembrie a.c.

Dr. Doboșan Emil. Acelaș răspuns ca mai sus.

Silvia Ungur. Cei 150 lei trimiși sunt abonament pe 1/2 an, nu până la finea anului cum scrieți Dv. deoarece ați banii n'am primit dela Dv.

Suciu Aurel. Confirmăm primirea abonamentului Dv.

Grigore Vermeșan. Nimic din anul trecut nu mai avem. Din anul acesta v'am trimis numerii ceruți adica 4, 5 și 37.

Ioan Cosma. Revista vi se trimite numai atunci dacă plățiți abonamentul înainte.

DUHUL CEL RĂU

— ROMAN —

IV.

Zile amare

O jale adâncă se lăsase peste Măgura, după plecarea celui dintâi rând de bărbați. Floarea satului, cei mai harnici, cei mai muncitori, piecaseră la războiu și acasă nu rămăsese decât un pumn de oameni bătrâni, femeile și copiii. Vara se trecu repede și începură zile de toamnă, cu ploii și vreme rea.

Războiul se deslănțise în toată puterea lui și oamenii cetiau din jurnale, că el s'a întins peste toată lumea, că a intrat în văitoarea lui și Franța și Anglia și că sângele curge șiroi peste tot locul. În târgurile mai mari, ca la Deva și la Orăștie veniseră deja soldați răniți și spitalele gemeau de ei. Unii erau împușcați în picior, alții în mână, alții prin gură, prin burtă. Vai și amar de ei, că nu vor mai fi niciodată oameni! Câteva mame, cari auziseră, că feciorii lor sunt în spitale pe la Arad, pe la Oradea mare, se urcaseră în tren cu traistele pline de merinde și porniseră într'acolo, ca să-i vadă și să-i mângăie. Acestea spuneau grozăvenii și zugrăviau jalea și plânsul de prin spitale cu o duioșie, care te făcea să verși lacrimi. Sunt — ziceau ele — sute de paturi prin case mari, cu câte două rânduri și n'auzi de cât valete. Și sunt răniți de tot felul: și români și unguri și ruși și nemți. Cei, cari au putut da de știre pe la ai lor de soartea tristă în care se găesc, sunt cercetați de mame și de neveste. O hii bolnavilor ard parcă și se uită cu jale la ai lor, dar aceștia de multe ori nu zic nimic, numai le strâng mâinile și oftează.

Toate acestea le știau și femeile din Măgura și fiecare dintre ele se gândea la cineva scump, care era dus departe. Cine știe dacă mai trăiesc, ori i-a îngropat undeva, într'o margine de șanț, fără cruce și fără luminare...

Nu trecură două luni și se vestiră recrutări noi. Notarul duse la asentare la Ilia pe toți feciorii dela 20 până la 32 de ani, cari mai înainte nu făcuseră cătănie. Acum i-a luat și pe aceștia și într'o zi plecară și ei la Orăștie și la Deva, la regiment. Satul rămase după aceasta și mai pustiu, și mai trist.

Pela sfârșitul lui Septemvrie și pela începutul lui Octomvrie abia mai puteai număra pe degete pe bărbații din Măgura.

Femeile se apucaseră ele de lucru și alergau toată ziua, deoarece nu mai era cine să le ajute, cine să alerge pentru ele. Copiii rămăneau singuri pe-acasă sub grija fraților lor mai măricei, ori cu câte-un bătrân, care nu mai era bun de altceva.

Ileana o ducea greu, mai greu, ca altele, căci copiii ei erau micuți de tot și de multe ori trebuia să-i ducă cu ea, că n'avea cu cine să-i lase. Pescaru nu avea părinți, nici frați și nici surori să-i stee ei în ajutor. Iar părinții ei trebuiau să vadă de casa lor și de cele două surori mai mici, ca ea. O soră a ei era măritată în alt sat și nu putea s'o cheme în ajutor. Cu toate acestea ea făcu tot ce putu, ca să nu laselucrul câmpului neisprăvit. Culese porumbul, îl aduse acasă. Vându la târg la Zam vișelul dela vacă și plăti bani scumpi la un vecin mai cu stare, ca să-i care fânul

și să-i are holda de pe deal, în care sâmnă grâu. Își aduse apoi și două cară de lemne și pe când începură ploile, la sfârșitul lui Octomvrie, ea nu mai avea de lucru pe câmp. Sta toată ziua acasă și-și vedea de copilași și de treburile casei... Pe Sofica, ființă în anul al 7-lea, trebui s'o trimită la școală și așa nu-i mai putu lua de loc folosul. Rămase numai cu Ionică, care se apropia acum de anul al cincelea și începuse să mai îi fie și el maică-si de ajutor. Putea să i ducă o ulcică de apă, să-i pună un gătej pe foc. În postul Crăciunului Ileana băgă războiul în casă și începu să țese pânza. Ionică îi făcea țevi la sucală, dar de multe ori ghemul se băga pe sub războiul, pe sub pat și tortul se rupea. El începea atunci să plângă și ea trebuia să-l mângăie și să-l înoade firul din nou.

Dela Pescaru n'a mai căpătat de vre-o două luni de zile nicio veste. La început i-a venit o scrisoare din Orăștie și una din Galiția. În aceasta din urmă scria, că e sănătos și că a ajuns în foc. Lupta însă n'a ținut mult, că Rușii i-au răzbit și ei au luat-o la fugă și-au tot fugit înapoi, spre granița țării ungurești, până în munți. Aici apoi s'au oprit iară și s'au întărit. Acum așteaptă aici pe vrăjmași... Aceasta a fost cea din urmă scrisoare a lui și de-atunci nicio veste. Iată acum până la Crăciun abia mai sunt vre-o patru săptămâni. Și cum se gândește, că sărbătorile sunt aproape, ochii ei se umplu de lacrimi, căci se vede singură și părăsită de toți. În anul acesta nu-s nici colindători și nici copii cu steaua, ca în alți ani. Nimeni nu mai are inima la loc, nimănui nu-i mai vine să petreacă, să joace. La lăsatul secului nici nu s'a făcut horă, ca alte dăți. Fetetele erau tot cu ochii plânși și de cum s'a deslănțuit furtuna, ele n'au mai vrut să joace, să-și petreacă. Altfel, la drept vorbind, cu cine să-și mai fi și petrecut, sărmanele? N'aveau cu cine, că nu mai era nimeni în sat de petrecanie. Acum în postul Crăciunului nu le mai vedea nimeni, nicăiri. Stetea toată lumea la bordeiul ei și doar Duminecă se mai duceau la biserică și odată pe săptămână la șezătoare. Dar și-aici, ce mai voie era! Fiecare sta plecată pe cusătura sa și își vedea de furcă și de multe ori nu se auzia decât sfârșitul fusului.

Preotul le mângăia în toată Dumineca, le povestea de bunătatea nemărginită alui Dumnezeu, de credință și dela biserică toată lumea pleca parcă ușurată acasă.. Bietul părinte, multe mai are și el pe cap. Niciodată n'a avut atâtea slujbe de făcut, atâtea liturghii de slujit. Afară de asta femeile erau toată ziua pe capul lui ca să le citească scrisorile căpătate dela bărbați și să le scrie și acestora ce-i pe-acasă.

Zilele treceau triste și jalnice. Ziua se micșorase acum și căzuse și zăpada. Trebuia să aprinză lampa pe la 4—5 ceasuri, că fără ea nu mai era chip de lucru. Dar măcar de-ar fi fost petrol, ca'n vreme bună. Jidanul din sat îl vindea însă scump foc și nu-l dădea pe bani, ci mai mult pe ouă, pe cucuruz, pe găini. Începură să lipsească și chibritele și sarea. De Crăciun nu mai găseai nici măcar făină albă, ca să faci un cozonac ceva. Se schimbasese parcă lumea, de tot. Lucrurile trebuincioase de toate zilele jidanului nu le mai da decât cu bilet de învoire dela notar. Când femeia avea nevoie de petrol, de sare, de chibrituri, de o bucată de zahar pentru copii, — trebuia să se ducă la cancelarie și să se roage. Și of, numai la notar să nu se fi dus Ileana! Când a fost întâia oară să-i ceară

un litru de petrol și unul de sare, el întâi i-a spus că trebuie să cruțe, că nu prea are, și abea i-a dat. Însă cum și ce fel? Când i-a întins biletul în mână, a apucat-o de bărbie, i-a râs în ochi și i-a spus, că-i frumoasă!..

Gândindu-se acum la asta, o trece o roșeață peste față și simte că arde toată. O cuprinde apoi o mânie și începe să plângă de necaz, că nu are acum pe nimeni, că nu-i lon aci, ca să-i poată povesti ce i-a făcut notarul. E singură și trebuie să-și înec în plâns tot amarul și toată jalea...

Într-o zi fetița veni dela școală supărată. Ochii ei ardeau și fruntea îi era ca focul de ferbinte. Ea a pus-o în pat și fetița a început să tremure toată și să-i fie frig. A doua zi de dimineață ochii ei erau căzuți și era palidă de prăpădită și începu să tușească. Nu trecu mult și tusa cuprinse și pe Ionică. Ce de necaz, Doamne sfinte! Amândoi copiii bolnavi și ea nu știe cum să-i ajute, ce să le facă. Chemă pe baba Mia, o bătrână, care sta în vârful dealului și știa să descante. Bătrâna veni și descântă, stângându-i cărbuni și suflând de trei ori în apă. Dădu apoi copilașilor să bea și se păru, că se fac mai bine. A doua zi însă erau tot slabi, și nu se sculă din pat nici unul.

Așa o ajunse Crăciunul pe biata nevastă a lui Ion Pescaru, cu copiii în pat și fără o mână de ajutor în casă și fără nici un ban. Afară de asta după Crăciun mai veniră și alte necazuri: măciucașul bătu toba și dădu de știre, să ducă oamenii porția. Ileana n'avu încotro să facă, trebui să vândă scroafa cu cei patru purcei și nu-și lăsă numai unul din cinci câți îi fătase. Aceasta era o purcă și avea s'o crească, ca să nu rămână fără porc la casă..

De două zile acum tot își pune de gând să meargă la cancelarie, să ducă porția, dar par'că o strânge ceva de gât și picioarele i se lasă grele, când vrea să pornească. Are groază de notar, de când a fost la el să-i ceară petrol și sare. Ce om și acesta, Doamne! Să se uite el la nevestele oamenilor duși la războiu, în loc să-și vadă de treabă. Dar trebuie să se ducă, că altfel vin și-i vând lucrurile din casă. Auzise că notarul și primarul au și început deja să vândă pela unii și pela alții, cari aveau restanțe mari. Nu vrea să'ajungă și ea pe urma lor. Asta-i rușine și ce-ar zice Ion să afle una ca asta?!

Își lea inima în dinți și pornește spre cancelarie, cu banii legați în capătul năfrâmii. Copilașii, cari s'au mai întremat puțin, îi lasă singuri și le poruncește nu care cumva să iasă pe-afară, să se îmbolnăviescă iară. Când iasă pe uliță nu vede suflare de om. Deasupra satului e o brumă deasă și fumul nu se ridică decât o leacă. Își face cu greu loc prin zăpada neumblată de pe drum și ajunge la notar. Aici nu vede pe nimenea, dar când dă să intre în curte, din cancelarie mal ies doi săteni, cari duseseră deasemenea porția. Ileana le dă binețe și-i întreabă, dacă-i cineva în cancelarie.

— „Da, e aici notarul, mânce-l scârba să-l mănânce, că ne-a luat o mulțime de bani, zic ei“ — și pornesc în jos pe uliță. Ileana se oprește o clipă locului și par'că n'ar vrea să intre. Nu știi de ce i se face inima cât un purece și se simte rău... Dar, însfârșit, trebuie!

Și ea pleacă grăbită spre ușă, se scutură de zăpadă înainte de-a intra și bate. Dinlăuntru se aude o voce groasă și ea deschide, se oprște apoi lângă

ușă și așteaptă, ca notarul să se uite la ea, căci acesta e plecat deasupra protocoalelor mari și par'că n'auze, nu vede...

Ah, ce cald e aici. În soba de fer e un foc nebun. E roșie toată și prăjește tot în jurul ei. Ea simte o căldură străbătându-i tot trupul și-și desface încet șuba de pe lângă ea, că nu mai poate de cald. Peptul i se umflă și i se desumflă repede și ea vede cum i se mișcă și cum i se ridică sânii. În aer plutește un fum gros de țigări, care te 'neacă. Tușește încet și duce mâna la gură... În clipa aceasta notarul întoarce capul și-o vede...

— Domnule, mă rog, am adus porția!

Abla poate rosti cuvintele acestea, par'că n'ar ști vorbi și simte cum tremură toată. Notarul se scoală în picioare, pune pe masă țigara de foi din gură și peana din mână și se uită la ea așa de ciudat și așa de stăruitor. Îi face apoi semn să se apropie, ea par'că a prins însă rădăcini, nu poate face nici un pas înainte. Se simte ca bătută cu cuie de podele și-i tremură buzele. Și el se uită stăruitor și râde cu ochii, cu gura, cu obrazii. Pornește apoi spre ea și-o prinde de mână. Ea se lasă ca un copil, ca un om fără puteri și fără voință, adormit de jumătate. Abia mai bagă de seamă, când el învârtește de două ori cheia în ușă și-apoi îi lea șuba din spate. O prinde de mijloc, o ia în brațe. Ea se zbate și-o sărută pe gură. Par'că e amețită, par'că și-ar perde mintea. Dă din picioare, dă din mâni, în vreme ce el îi spune cuvinte de dragoste.

Ah tremură, se sbate ca o pasere în laț și vede prăpastia, care se deschide înaintea ei. Se smulge ca mușcată de șarpe și scapă apoi din mâinile lui. Fuge după masa cea mare și se uită la ușă. Până acolo mai sunt încă 5—6 pași și nu poate ajunge. Notarul se uită la ea, cu mânie.

— „De-astea-mi ești, fă?!“ zice el aspru și a-daugă apoi numai decât:

— Las' că te-oi învăța eu! Se repede la ea, ea fuge împrejurul mesii, dar el o ajunge aproape de sobă și dă s'o apuce iar în brațe. Ea mușcă, țipă și-i lovește cu palmele peste obraz, peste cap, peste ochi, îi zgâtle, dă pe unde poate. El însă o ține strâns și vrea s'o sărute cu sila a doua oară și-i zice, cu drag par'că:

— Ci nu fi nebună, Ileană tu, că n'are să-ți pară rău!“

La vorbele acestea Ileana simte în suflet o scârbă fără margini și face o sforțare supremă, ca să-i scape iar din mâini. Scapă și cum el dă s'o prindă iar, îi pune amândouă mâinile în pept și-l împinge cu toată puterea. Din nenorocire el cade pe sobă. Aceasta se răstoarnă și ea vede răsturnându-se o grămadă de jăratec. Notarul scoate un țipăt de durere și se zbate pe podele. Ea se uită speriată și într-o clipă e la ușă, o descuie și zbughește afară. Aleargă apoi spre casă, ca o nebună. Părul i s'a desfăcut din conciu și i-a căzut pe spate. Dar ce-i pasă! Fuge cât poate și i se pare, că cineva aleargă în urma ei, că o gonește.

Șuba i-a rămas în cancelarie, dar asta n'o jenează și nu simte frigul. Nici nu bagă de seamă, cum ajunge acasă. Când intră pe porțiță și vede iar căsuța ei scumpă, se oprește din fugă și s'apropie liniștită de ușă.

Copiii se joacă și-și fac cocoși pe cuptorul cald,

în care vreascurile pocnesc și slobod flacări jucăuse. Când văd pe mama lor fără șubă și cu părul despletit, Sofica se duce spre ea și o întreabă unde-i șuba și de ce-i fără concliu. Ea îi cuprinde pe amândoi în brațe, se așează apoi pe vatră și îi eia în poală. Li sărută cu foc și lacrimile o pornesc șiroi:

— Copiii mei, scumpii mei — atâta doar zice și'n cuvintele acestea tremură toată dragostea și tot amarul unei mame nenorocite...

* * *

Foc, foc, foc! răsună pe ulița pustie un glas puternic și ascuțit. Lumea iese speriată de prin case, emeile și copiii rânâie în poartă și bărbații aleargă pe drum în sus. Satul mort, se umple de viață, se aud țipete, se aude șgomot, vorbe rupte și întrerupte. Arde primăria! Flăcările au cuprins ușa și ferestrele și înlăuntrul e o vâlvătaie, de nu te poți apropia. După lămurile cu protocoale și mesele cu hârtii, sunt toate în flăcări. Câțiva bărbați vor să intre, dar nu pot. Când se apropie, ei văd în zăpădă, trupul notarului. Unul se apleacă spre el. „Răsufală încet, nu-i mort” — zice el și dă din cap. Îi apucă vreo patru înși, ca să-l ducă de aci din ușe, unde l'au aflat zăcând. Cum îl ridică, ochii lor se fac mari, parc'ar ieși din orbite. Ce văd? Fața stângă a notarului e toată arsă și hainele deasemenea. Din cap curge sângele șiroi și jos zăpada e roșie, unde a zăcut. Îi duc în casă, la locuința lui și-l culcă în pat. Moașa satului îl spală la frunte, unde are rana și-l leagă, ca să oprească sângele.

Notarul e om tânăr, să tot aibă vreo treizeci de ani și-i fără nevastă. El n'are numai o slujnică în casă. Asta curăță, asta-i face mâncare. Acum pe ea cade și sarcina să-l îngrijască. Moașa îl lasă în grija ei și zice către primar:

— „Ar fi bine să trimiți, bădica după doctorul dela Iliia. Are arsuri mari pe față și să nu se întâmple ceva”... lasă apoi, împreună cu primarul și trece pela cancelaria, care e'n flăcări. Oamenii cară din greu apă și o aruncă pe foc, ca să-l stângă, să-l omoare aici în culcușul lui, să nu prindă putere. Mai mult de două ceasuri fine lupte cu focul. În sfârșit l'au stins. Acum nu mai iese decât fum din cancelarie. Ceafa nu-l lasă să se urce în sus și el p'utește la înălțimea unui cap de om. Ustură și oamenii se șterg la ochi și

lăcrimează. Cei mai mulți se duc acasă și femeile și copiii. După ce toată lumea e convinsă, că nu mai e primejdie să se lățiască focul, numai rămân decât primarul, măciucașul și vreo 3—4 oameni, strejării de noapte. Acestora primarul le dă poruncă să stea toată noaptea de pază lângă cancelarie, să facă cu schimbul doi înși, nu care cumva să se întâmple ceva. Pe măciucaș îl trimite la Iliia după doctor, și la solgăbirău, să dea de știre despre focul din cancelarie și să iasă afară domnul solgăbirău, să vadă...

După asta lumea se r'șiștește, străjerii rămân pe loc, iar măciucașul pleacă acasă să-și ia ceva merinde și-apoi să se ducă la Iliia încă în noaptea asta, să fie de cu dimineața acolo. Primarul pornește împreună cu cei doi săteni, cari mai rămăseseră aici. Aceștia sunt Neag Petru și Rusu Constantin, cari fuseseră după amiază la cancelarie să plătiască dare și pe cari Ileana îi întâlnise chiar în clipa, când intra în curtea primăriei.

Ei merg toți trei gânditori și după o vreme primarul rupe liniștea:

— „Oare ce s'o fi întâmp'at, Doamnel! Ați văzut pe notar, ars la față și-o lovitură la cap. Moașa abia a fost în stare să-i oprească sângele. Aici nu-i lucru curat. Eu zic că cineva a intrat în cancelarie și a avut luptă cu notarul. Dar cine, oare cine-a putut fi?”

Rusu Constantin și Neag Petru instinctiv se uită unul la altul în ochi și un semn de întrebare se zugrăvește par'că pe fața lor. Ei ar vrea să spună ceva, dar nu îndrăznesc. Dar dacă nu-i Ileana lui Pescaru de v'nă, dar dacă o fi mers la cancelarie altcineva după ea. De ce să vorbiască, de ce s'o bage în ne-caz, pe biata femeie? Dacă spun ceva, la primar, lucrul desigur nu rămâne într'atâta. El va spune la solgăbirău, jandarmii îi vor lua poate și pe ei la întrebări și dacă notarul moare fără să poată desluși taina, vor fi crezuți ei vinovați, dacă Pescăroaia s'ar dovedi nevinovată. Nu, mai bine să tacă! De ce să vorbiască, dacă nu-i întreabă nimenea? Dacă i-o întreba, vor povesti ei!

Acestea-s gândurile, care le trec la amândoi prin cap, în vreme ce primarul murmură mereu: — „Nu, aici nu-i lucru curat! Dar oare să se afle vinovatul? Notarul nu-i pe moarte și el desigur îl cunoaște.”

SEBASTIAN BORNEMISA

„COSINZEANA”

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ LITERARĂ

BIROUL:

CLUJ, PIATA CUZA VODĂ

Nr. 16

UN EXEMPLAR 6 LEI

PENTRU COLABORATORI:

Manuscrisele trimise trebuiesc scrise citeț, în rânduri rare, pe o singură pagină. Lucrările nepublicate se ard.

PENTRU AUTORI ȘI EDITORI:

Lucrările trimise într'un singur exemplar se publică numai la bibliografie. Pentru recenzii trimiteți două exemplare pe adresa redacției. Revistele fac excepție dela această regulă.

ABONAMENTE:

PE UN AN ÎNȚARĂ 300 L.

IN STRĂINĂTATE 600 L.

UN EXEMPLAR 6 LEI

A apărut: CALENDARUL „LUMEA ȘI ȚARA“

cu numeroase ilustrații, articole, povești, snoave,
ghicitori și poezii populare.

Prețul 15 Lei, recomandat 21 Lei.

Banii se trimit pe adresa „LUMEA ȘI ȚARA“

Cluj, Piața Cuza Vodă Nr. 16.

**ABONAȚI
pentru săteni**

foaia populară ilustrată

„LUMEA ȘI ȚARA“

Adresa:

CLUJ, PIAȚA CUZA VODĂ 16

Numeri de probă gratuit

**CADOUL
CEL MAI FRUMOS**

pe care-l puteți face
unui prieten, rude
sau cunoscut, este o
colecție din revista
săptămânală

„COSINZEANA“

cu sute de ilustrații,
poezii, nuvele, schițe,
romane, articole, dări
de seamă și flori de
o zi.

Collecția din anul 1922 costă
120, cea din 1923, 150 Lei, cea
din 1924 și 1925 câte 200 Lei.

IMPRIMATE

DE ORICE NATURĂ

FURNIZEAZĂ
PROMPT ȘI EFTIN

TIPOGRAFIA Dr. S. BORNEMISA

CLUJ, PIAȚA CUZA VODĂ 16

COMENZI
VENITE PRIN POȘTĂ SE EXECUTĂ CU PRECĂDERE

Adresa destinatarului